

התמורה הגלובלית: מיפוי השינויים*

Global Shift, **Mapping the Changing Contours of the World Economy** by Peter Dicken 6th Edition. 606pp.

יש לי קשר מתמשך לספרו Global Shift של פיטר דיקן מאז מהדורתו הראשונה (1986). הספר שירת את תלמידי בקורסי גיאוגרפיה עירונית, והוא תמך ותומך בכתובתי המחקרית עד עצם היום הזה. אין לי אלא להסכים עם Olds (2004) ועם Beaverstok (2008) ש-Global Shift הוא תרומה משמעותית וכוללת להרחבה ולהעמקה של עולם המושגים של הגיאוגרפיה האנושית והכלכלית, ולהכרת התמורות בעולמנו.

המיוחד לשש מהדורות הספר הוא ההתפתחות הדינמית של המושג 'גלובליזציה' ושל כל מה שמסתתר מאחוריו. תחילתה בקביעה שהגלובליזציה היא תולדה מהשינויים המבניים בתעשייה ובהתהוות חברות רב לאומיות [מהדורה ראשונה, 1986], דרך תאור והמשגת המשק הכלכלי הגלובלי כמשק בינלאומי, כמשק הכולל גם את ענפי השירותים היצרניים בשילוב גורמים נוספים, חברתיים פוליטיים ואחרים בעיצוב הישות הגלובלית. לקראת סוף העשור הראשון של המאה ה-21 מתמקדת המהדורה החמישית (2007) בדיון על פניו הרבים של המושג 'גלובליזציה', ובמיפוי 'קווי המתאר' של התמורות המבניות, הענפיות והמרחביות של המשק הגלובאלי ובהם התעצמות הקהילה האירופית (EU) והמשק הצפון אמריקאי (NAFTA) וקריסת המשק שמעבר למסך הברזל.

הדיון הרב תחומי במתאר הגלובאלי משתכלל, מתעדכן ומתרחב במהדורה השישית (2011) הנושאת גם היא את השם 'מיפוי 'קווי המתאר' הגלובאלי. מעבר לעידכון השיטתי של הנתונים, הטבלאות והציורים, מופיעים במהדורה הששית ארבעה נושאים חדשים העומדים על סדר יומו העכשווי של עולמנו:

- הגלובליזציה של המשאבים הטבעיים.
- ההשפעת הסביבתיות של מערכות היצור הגלובאליות.
- המרוויחים והמפסידים בכלכלה הגלובאלית.
- הצמיחה רבת הממדים של המשקים הסיני וההודי והשתלבותם במשק הגלובלי. תופעה זו שזורה בפרקי הספר.

המהדורה השישית, שנות דור לאחר המהדורה הראשונה, היא עדות מרתקת לתופעה המתעצמת הקרויה 'גלובליזציה'.

שלושת החידושים הראשונים הנ"ל ראויים להרחבה. בפרק 8 'תמונת מצב של סקטורים כלכליים שונים' מופיע הפרק 'Making Holes in the Ground' ובו תיאור ודיון מעמיק על התמורה הגלובאלית בהפקת נחושת המייצגת את ענפי הכרייה של המינרלים המתכתיים, ושל נפט המייצגת את ענפי האנרגיה. שני ענפים אלה מציגים מאפייני תמורה דומים: שניהם מייצגים משאבי טבע שאינם מתחדשים; שניהם מציגים שינויים לאורך זמן בתפוצת המרבצים

* גרסה באנגלית של הביקורת תופיע בכתב העת GRF, 2013.

הידועים; ולשניהם יש לרוב, אזורי הפקה ואזורי שימוש המרוחקים אחד מהשני, וככאלה יש להם השפעה על היקפה ומסלולה של התחבורה הגלובלית; ושניהם גורמים להשפעות סביבתיות באזורי ההפקה, לאורך נתיבי ההסעה [בעיקר זיהום חופים], ובאזורי השימוש. באשר לעובדה ששני המשאבים, הנפט והנחושת, מייצגים משאבים 'לא מתחדשים' מציגים כלכלנים וחוקרים עמדות מקוטבות שבין 'מלתוסיאניות' לבין האפשרות להפעיל לשימורם ולהתחדשותם פתרונות 'טכנו-כלכליות'.

לאחר הדיון בהשפעת רשתות היצור הגלובליות על 'שחקני המפתח הכלכליים' של 'מקום' [פרק 14] עוסק פרק 15 'the Destroying Value of Globalization' המתמקד בהשלכות הסביבתיות של הגלובליזציה. בין יתר ההשפעות הסביבתיות דגש מיוחד ניתן לשני אלמנטים:

ההשפעה על זיהום החופים ודופן היבשות כתוצאה ממערכות ההובלה בעזרת אוניות ענק.

הבעיה המתעצמת של קביעת מתחמי/אזורי ההטמנה של פסולת רעילה, כשהאתרים הפחות אטרקטיביים הופכים ל-'pollution/waste havens'.

בדיון על המרוויחים והמפסידים במשק הגלובלי פרק 16 מתמקד בבני האדם תחת הכותרת 'Winning and Losing: Where You Live Really Matters', והוא מכסה נושאים כעוני, אי שוויון בתעסוקה והגירה.

שש מאות עמודי המהדורה הששית של Global Shift הם עדות מרתקת על תופעת הגלובליזציה בימי שיאה. המשבר האחרון בכלכלה הגלובלית שהתעצם בשנת 2012, מעלה שאלות חדשות על מהותה ושרידותה של הגלובליזציה. רעב, מחאה החברתית הפורצת גבולות, נפילת כלכלתן של מדינות דרום אירופה וכד'. כל אלה יחייבו חשיבה מחודשת על מאפייניו והשפעותיו של ה-Global Shift. נמתין למהדורה שביעית.

ברוך קיפניס

